

Cele lekcji – wymagania ogólne

- wyjaśnienie sposobów służących formacji sumienia;
- ukazanie Boga mówiącego przez sumienie.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- podaje definicję sumienia;
- uzasadnia potrzebę formacji sumienia;
- wymienia rodzaje sumienia;
- wymienia uniwersalne zasady formacji sumienia.

Wartości

- praca nad formacją własnego sumienia;
- przekonanie, że w formacji sumienia konieczne jest pogłębienie więzi z Chrystusem.

Propozycja realizacji

Wprowadzenie

Metoda – rozmowa kierowana. Nauczyciel rozpoczyna rozmowę od przypomnienia wiadomości z poprzedniej lekcji. Zadaje uczniom pytania: „Skąd wiemy, kiedy czynimy dobro, a kiedy zło? Co to jest sumienie? Kiedy sumienie działa prawidłowo? Co to są wyrzuty sumienia? Czy każdy człowiek ma sumienie? Skąd tyle zła na świecie?”.

Podsumowanie: sumienie to wewnętrzny głos w człowieku, który wzywa go do tego, by bezwzględnie czynił dobrze i bezwzględnie unikał zła. Jest zarazem zdolnością odróżnienia jednego od drugiego. W sumieniu mówi do człowieka

Bóg. Sumienie porównuje się do wewnętrznego głosu, w którym przejawia się w człowieku sam Bóg. Bóg jest tym, który w sumieniu zwraca na siebie uwagę. Gdy mówimy: „To jest niezgodne z moim sumieniem”, dla chrześcijanina jest to równoznaczne ze stwierdzeniem: „Nie mogę tego zrobić w obliczu mojego Stwórcy”. W historii już wielu ludzi poszło do więzienia lub zostało straconych z powodu wierności swojemu sumieniu (Youcat 295).

„Gdy wobec głosu sumienia czujemy się odpowiedzialni, zawstydzeni, przestraszeni z powodu przewinienia, to znak, że jest tam Ktoś, przed kim jesteśmy odpowiedzialni, przed kim odczuwamy wstyd, kogo pretensji się obawiamy” (John Henry Newman, za: Youcat, s. 171).

Rozwinięcie tematu

Metoda – miniwykład. Nauczyciel, odwołując się do poprzedniej lekcji, pyta uczniów, jakie poznali rodzaje sumień. Następnie podaje bardziej szczegółową klasyfikację sumienia, która rozróżnia 20 jego rodzajów:

- **przeduczynkowe** – przed podjęciem danego działania rozeznaje jego godziwość i jeśli osąd jest pozytywny, nakazuje je czynić, a jeśli negatywny – zakazuje;
- **pouczynkowe** – aktywuje się po dokonaniu danego działania. Są to tzw. wyrzuty sumienia – przykre, gdy czynność była zła (sumienie **złe, nieczyste, niespokojne**) oraz dające pokój i radość, gdy była dobra (sumienie **dobre, czyste, spokojne**);
- **ogólne (prasumienie)** – wrodzony sposób działania intelektu, zachęcający do czynienia dobra i unikania zła;
- **szczegółowe** – zastosowanie sumienia ogólnego do konkretnych przypadków;
- **prawdziwe** – takie, którego osąd jest zgodny z rzeczywistością, jest obiektywny;
- **falszywe (błędne)** – takie, którego osąd jest sprzeczny z obiektywnym porządkiem rzeczy, które czynność złą rozeznaje jako dobrą (zazwyczaj przyczyną rozmijania się z rzeczywistością jest ignorancja);
- **falszywe niepokonalnie** – gdy błędne sumienie jest pewne, gdy nawet nie dopuszcza się myśli, że może być inaczej;
- **falszywe pokonalnie** – gdy błędne sumienie dopuszcza wątpliwości, jednak brakuje zaangażowania w poszukiwanie obiektywnego stanu rzeczy;
- **przewrotne** – bardziej lub mniej świadomie usprawiedliwia zło, bagatelizuje dążenie do prawdy;

- **pewne** – brak wątpliwości co do dobra danego czynu (tylko mając do czynienia z takim sumieniem można działać moralnie);
- **wątpliwe** – występują pewne wątpliwości przy rozeznaniu;
- **zawikłane** – brak zdolności do rozstrzygnięcia o dobru bądź złu danego aktu, przeświadczenie, że żaden wybór nie będzie dobry;
- **autonomiczne** – skupione na własnym ego, które czyni najwyższą wartością;
- **szerokie** – gdy ciężkiej materii grzechu i zła nie traktuje się poważnie;
- **ciasne (skrupulatne)** – grzechy lekkie uważa za ciężkie, doszukuje się zła tam, gdzie go nie ma;
- **głuche (nieczułe, przytępione)** – częsta kontynuacja sumienia szerokiego, w ogóle nie dostrzega grzechu;
- **sytuacyjne** – przy rozeznaniu koncentruje się na aktualnych okolicznościach, nie uwzględniając przyczyn i skutków;
- **delikatne** – łagodna wersja skrupulatnego, obawia się o dobre rozeznanie wagi przewinienia;
- **przytępione** – nie robi adekwatnych lub żadnych wyrzutów po popełnieniu ciężkiego grzechu;
- **faryzejskie** – łączy w sobie elementy sumienia szerokiego i ciasnego, występuje, gdy ktoś bardziej niż przykazaniami (szczególnie miłości bliźniego) przejmuje się samymi zewnętrznymi praktykami religijnymi i stawia większe wymagania bliźnim niż sobie.

<https://stacja7.pl/wiara/20-rodzajow-sumienia/> (dostęp: 29.06.2022).

Podsumowanie: niewłaściwie ukształtowane sumienie może przybierać różną postać. Prowadzi to do chorego postrzegania rzeczywistości i postępowania człowieka, a w konsekwencji wybierania zła w miejsce dobra. Dlatego sumienie musi być nieustannie kształtowane.

Metoda – praca z podręcznikiem. Na podstawie tekstów z podręcznika uczniowie zapisują działania pomagające w formowaniu sumienia: modlitwa, Msza Święta, spowiedź, słuchanie Bożego Słowa, bliska relacja z Panem Bogiem, rozwój intelektualny.

Podsumowanie: sumienie, które przyrodzone jest każdemu człowiekowi obdarzonemu rozumem, można zniekształcić lub zagłuszyć. Dlatego należy kształtować je tak, aby było coraz bardziej precyzyjnym instrumentem właściwego działania. [...] Odpowiednio ukształtowane sumienie prowadzi człowieka do wolności, do czynienia właściwie rozeznanego dobra (Youcat 297).

Zakończenie

Nauczyciel zachęca uczniów do praktykowania codziennego rachunku sumienia. Odczytuje tekst:

Pojęcie „rachunek sumienia” budzi chyba u wielu ludzi dosyć negatywne skojarzenia i niechęć, bo kojarzy się to z grzechem, z wewnętrznym obrachunkiem. Należy jednak uświadomić sobie, że rachunek sumienia nie jest żadnym „rachowaniem się” niewolnika z panem, oskarżonego z sędzią, ucznia z nauczycielem, pracownika z pracodawcą, ale jest badaniem stanu swojego sumienia. Inaczej mówiąc, rachunek sumienia jest dialogiem o wzajemnej miłości człowieka do Boga i Boga do człowieka. Oczywiście dokonuje się to w najgłębszych pokładach ludzkiego człowieczeństwa, gdzie Bóg rozmawia z człowiekiem, a to miejsce nazywamy ludzkim **sumieniem**. Tutaj też Bóg pozwala nam dostrzec swą bezwarunkową miłość, nawet kiedy my sami zobaczymy wielki chaos, bałagan, brak uporządkowania w nas samych. Możemy zatem powiedzieć, że rachunek sumienia jest czasem, w którym człowiek słucha, co Bóg ma mu do powiedzenia; jak On widzi nasze życie i postępowanie. My także stawiamy sobie to zasadnicze pytanie: Jaka jest moja miłość do Boga, do człowieka i do siebie samego?” [...] Robiąc rachunek sumienia, nie możemy używać szkła powiększającego, ponieważ obraz nas samych będzie obrazem wypaczonym. Należy umieć dostrzec także dobro, które każdy z nas codziennie czyni i jednocześnie zło przez nas popełnione. Wtedy nasze życie zobaczymy we właściwych proporcjach i przekonamy się, że czas przeznaczony na zło mógł być wykorzystany na czynienie dobra. Myślę, że nasz codzienny, wieczorny rachunek sumienia pozwoli właściwie ocenić przeżyty dzień i ułatwi także rachunek sumienia robiony przed samą spowiedzią, czyli obejmujący dłuższy odcinek czasu.

https://opoka.org.pl/biblioteka/H/HX/pasyjne_sp_02.html (dostęp: 29.06.2022).

Notatka

Uczniowie zapisują tekst z podręcznika z ramki: *Zapamiętaj*.

Korelacja z edukacją szkolną

- język polski – zasady etyki w wypowiedziach ustnych i pisemnych;
- filozofia – źródło moralnych zobowiązań;
- wiedza o społeczeństwie – różne rodzaje norm społecznych.